

Sodobna slovenska proza

Ivo Svetina

Malabar

Potovanje skozi knjigo

106. dan

Kapitan dos Saramago se je šele naslednjega jutra vrnil na ladjo. Bil je slabe volje, kaj slabe volje, besen je bil in preklinjal je in pljuval krog sebe, da smo se mu vsi raje umaknili izpred oči. Zaradi popitega vina sem bil znova depresiven, vse na svetu je bilo brez pomena ... Lakšmi ni silila vame, čutila je, da sem na tleh ...

Kapitanova jeza je bila izviralna iz dejstva, da mu z radžo ni uspelo doseči sporazuma o trgovanju. Kapitan je v imenu portugalskega kralja zahteval izključno pravico do trgovanja, še zlasti s poprom. Radža ga je zavrnil, ker je imel s Kitajci že dolgo sklenjen tak sporazum. Kralj Hongzhi iz dinastije Ming je kmalu po nastopu vladavine poslal svoje mogočno ladjevje, celo štirijamborne džunke z nosilnostjo tisoč petsto ton, k obalam Indije, kajti kitajski trgovci so Malabar prvič obiskali že v času dinastije Tang (618–913 n. št.).

Kitajci so letno proizvedli več kot sto tisoč ton železa in izvažali so ga tudi na indijsko podcelino. Dos Saramago je skušal pregovoriti radžo, da se mu bo trgovanje s Portugalci obrestovalo, ponudil mu je celo vojaško zaščito. A radža se je samo nasmehnil, tako je skozi zobe sikal kapitan, in mu odgovoril, da so za to že zdavnaj poskrbeli Kitajci, saj njihove trgovske ladje spremljajo tudi bojne ladje, ki so v Kollamu zelo dobrodošle.

Kapitan se ni dal zlahka odgnati. Navsezadnje je bil tu kot odposlanec portugalskega kralja Joãa II. Znova se odpravil k radži Šir Kanu, da mu predlaga pogajanja, saj nobena trgovina, je samozavestno dejal, ne more potekati brez pogajanj, ki pa morajo biti uspešna, drugače je so le izguba časa. Kapitan je na poti v radževo palačo, obdan s svojimi častniki, razmišljal predvsem o tem, kaj lahko, ne nazadnje tudi v imenu svojega kralja, ponudi radži, s čimer bi si vsaj izenačil položaj s kitajskimi trgovci. Domislil se je, da bi moral najprej s kitajskimi trgovci skleniti ugoden sporazum o delitvi bogastev zahodne Indije, nato pa pritisniti še na radžo.

Portugalci so celo pod vladavino krutega podkralja Albuquerquea vzdrževali dobre odnose s Kitajci; mislili so, da jih bodo lahko vsaj delno žejne prepeljali čez vodo, enako pa so razmišljali tudi Kitajci: kar žejne jih bomo pregnali s teh obal, ki so si jih prisvojili.

Kapitan Fernando de Fernandes dos Saramago se je najprej sestal s kitajskimi trgovci, z vodjo njihove trgovske mornarice Kao Lo Penom. Mož je bil sila dostojanstvene držbe, obdan z ducatom svetovalcev in je, tako se je vsaj zdelo, z zanimanjem prisluhnil portugalskemu kapitanu. Dos Saramago mu je ponudil, da bi portugalsko vojaško ladjevje varovalo zahodno indijsko obalo, zlasti območje Malabarja, pred vse bolj napadalnim arabskim ladjevjem, kar bi pomenilo, da bi kitajski trgovci lažje in bolj brezskrbno trgovali. In kaj naj bi mi ponudili vam oziroma vašemu vladarju? je vprašal Kao Lo Pen. Prepustite nam del svojega deleža, prepričajte radžo Šir Kana, da bo privolil v trgovanje z nami, še zlasti z začimbami in drugimi za Evropo dragocenimi dišavami ... Pa se vam zdi, spoštovani dos Saramago, kapitan *Santa Lucie*, to dovolj? Tu so še precej številne skupnosti kristjanov, za katere bomo poskrbeli mi, da jim ne bi na pamet padla kakšna uporniška misel, je odvrnil dos Saramago. To je že boljše, saj vedno znova opažamo, da so tukajšnji kristjani do nas sovražno razpoloženi. Še posebno dejavni so nekateri duhovniki, recimo goreči sledilci in častilci nekdanjega škofa Jordanusa Catalanusa, prvega katoliškega škofa na vsem območju Malabarja. Ti v imenu križa z mečem pokončajo vsakogar, ki ni njihov. Le strpnost tukajšnjega radže je doslej preprečevala takšne spopade. In kdo bi jim prišel na pomoč, če bi se razdivjala prava verska vojna? Le kdo? je ponovil dos Saramago. Kao Lo Pen je strmel vanj in molčal. Ja mi, Portugalci, ki smo visoko dvignili Odrešenikov križ.

Kaj pa Goa? je nenadoma izstrelil Kao Lo Pen. Goa je naša in bo ostala naša, to je Portugalska, blagoslovljena je bila z urinom portugalskega suverena! je še hitreje izstrelil dos Saramago. Vam pa velikodušno prepuščamo obale vzhodne Indije in še Dišavne otoke.

Kao Lo Pen je dejal: Izberi si posel, ki ga imaš rad, in nikoli ti ne bo treba delati. Portugalci so samo strmeli vanj, saj niso razumeli Konfucijevega izreka. Še vedeli niso za Konfucija.

S pomočjo križa, ni bilo prvič, so se pogajanja med Portugalci in Kitajci končala z globokimi pokloni in zadovoljstvom obeh strani. Radži Šir Kanu ni preostalo drugega, kot da se je uklonil predlogom, bolje rečeno pritiskom obeh strani, za kateri je še zjutraj kazalo, da med njima tli sovražnost. Vsak je dobil svoje, ne nazadnje tudi radža, saj mu je dos Saramago pisno zagotovil, da bo opozoril tamkajšnje kristjane, naj strpno živijo s pripadniki drugih veroizpovedi. Naj ravnajo v duhu Svetega pisma in naj v roki raje kot meč držijo križ.

107. dan

Bartolomeo Diaz je Lakšmi pobral šive, rana se je lepo zacelila, in – kaj pa nama je preostalo drugega? – sva jo mahnila po mestu naokrog. Lakšmi se ni oddaljila od mene, bolj varno se je počutila ob meni, saj ni vedela, od kod se lahko prikažejo kosmate opičje zverine.

Znova sva se čudila mestu, ki kljub mogočnemu obzidju ni vzbujalo občutka utesnenosti. Bilo je prepolno dreves, parkov, vonjivih grmov, po jezercih so drsele race, ki so nekoliko vznemirjale Lakšmi. Ustavljala se je na bregovih in strmela v pernate lepoticice. Se je v njej prebujal prastari nagon ali si jih je ogledovala, ker so bile – preprosto – lepe. Tisti, ki misli, da psi (in tudi druge živali) nimajo občutka za lepoto, živijo v zmoti. Resda še nisem videl medveda, ki bi zasanjano zrl v sončni zahod, sem pa opazoval Lakšmi, ki jo je lepota neba, morja, pokrajine, dreves, rož in celo palač in templjev očarala. Tedaj je odtavala nekam globoko vase in – morda? – primerjala opazovano s tistim, kar je doživela v svojem prejšnjem življenju, kot bajadera Nikija.

Pustil sem jo, da se je čudila in opajala s svetom, ki se je razpiral pred nama in nama je bil, vsaj tako se je zdelo moji človeški pameti, ves predan, ves na voljo, na razpolago. Nikjer ni bilo niti sledu “odtujenosti”, meje med za-se in za-me. Ni še bilo Sartrovega *gnusa*, ki ga glavni junak istoimenskega romana Antoine Roquentin začuti nekega dne na morski obali, ko se zave, da je svet sam-zase in ne za-njega. In da bi bil sam-zase, tudi če junaka (romana) ne bi bilo. Nekoč ga res ne bo več, a svet bo ostal sam sebi zadosten. Svet namreč ne potrebuje gledalca, še manj občudovalca ali celo častilca.

Zamaknjena v svet pred seboj je Lakšmi obračala svoj smrček na vse strani, saj je zanjo vonj tako pomemben kot zame barve. Strmel sem v to čudovito bitje, ki me je poiskalo in šlo z menoj v neznano. In ker jaz vidim njo in ona mene, je to dovolj, da se je med nama spletla vez, ki bo trajala in trajala. Da vidim jaz njo in ona mene, pomeni več kot le usmerjenost pogleda. To je, kot mi je nekoč napisala ona, pred katero sem pobegnil, pogoj ljubezni. Ne le čutiti, ampak predvsem videti.

Nenadoma se je od nekod vzel pes, manjše rasti, očitno bolj samosvoj kot last koga, stekel je k Lakšmi in jo začel ovohavati, krožiti krog nje. Lakšmi se sprva za pritepenca ni kaj dosti menila, a ker jo je vztrajno navorjal, naj ga vendar opazi in se zmeni zanj, se mu je nekoliko vzvišeno približala, ga začela ovohavati ... Tiho je zarenčala; verjetno ji vonj in njegov lastnik nista bila najbolj po volji. Obiskovalec, nemara celo osvajalec, se ni prestrašil. Še bolj ljubeznivo se je sukala okoli nje, legel na hrbet, s čimer je pokazal popolno podrejenost, in Lakšmi je ovohala njegov rožnati trebušček. Opazoval sem to dvorjenje, nisem vedel, kako se bo končalo, a Lakšmi sem privoščil nekaj pasjega užitka. Tedaj pa se je pritepeni pes v hipu dvignil in naskočil Lakšmi, ki je bila ob ravnanju tega tujca, s katerim se je komaj začela spoznavati, presenečena, skoraj hipnotizirana. Še preden sem uspel poseči vmes, da bi preprečil kakšen nepredviden dogodek, je pes že izšprical seme v Lakšmi, ki je kar stala kot uročena. Pes jo je ucvrtil, niti ozrl se ni, in že ga ni bilo nikjer več ...

Lakšmi se mi je približala. V njenih očeh sem videl neko posebno svetlobo. Zrla je vame, zrla in me ocenjevala. Zakaj si dopustil, da me je tisto ščene naskočilo? Lakšmi, vse se je zgodilo tako hitro, da ..., sem jecljal, saj sem se zavedel, da nisem ravnal prav. Pustil sem, da je pes opravil svoje, prepričan, da je Lakšmi tam prav zaradi njega, o tem, kaj je ob tem doživela Lakšmi, pa se nisem spraševal. Odgnati bi ga moral, je rekla Lakšmi. Vreči kamen vanj, kot je opica vrgla kamen vame. Oprosti Lakšmi, sem se izmotaval, vse se je zgodilo tako hitro, tako nepričakovano ... Menda veš, da psi takšne stvari opravimo zelo hitro. Nismo kot ljudje, ki se lahko ljubite vso noč, pa še potem ... Nisem si želela, da bi se to neugledno ščene spravilo name.

Objel sem svojo Lakšmi in jo hotel potolažiti, a ni se dala tako zlahka podkupiti. Legla je in si začela lizati mednožje. Rahlo sem jo pobožal, a me je odločno dregnila s taco, češ ne prilizuj se mi. Nekaj časa sem jo pustil, da je razmišljala o nepričakovanem dogodku v mestu Kollam, mestu, ki je ime dobilo po popru, nato pa sem vstal in ji namignil, da se bova še nekoliko sprehodila. Lakšmi je stala, zrla mimo mene, na vsak način je hotela

v meni vzbuditi občutek krivde, saj sem bil njen gospodar, ki bi moral skrbeti zanjo; moral bi odgnati onega cucka.

Razmišljal sem, misel me ni hotela zapustiti, sicer pa je niti nisem vztrajno odganjal, kaj se bo zgodilo; bo Lakšmi po dveh mesecih skotila mladička, enega, dva, tri? In kaj bom storil tedaj? Jih bom podaril, jih pustil, da bodo z mamo, jih pometal v morje? Le kako mi sploh lahko pade na misel taka norost! Morda pa ne bo nič, sem se tolažil. Lakšmi si je pri bazenčku z vodomatom odplaknila žejo, razočaranja nad gospodarjem zagotovo ni. Pomislil sem: sicer pa bova čez dva meseca že prispela na konec najine poti. Morda pa bo njen mladiček ali njeni mladički začetek nečesa novega ...

Znajdeva se pred samostanom. Nad vhodom je kovan križ, na oknih kovinske mreže s križem v sredini. Stavba je zavetje tistih, ki verjamejo in služijo Kristusu. Odprejo se vrata in pred nama se pojavi menih, oblečen v sivo kuto. Videl je, da sva tujca, no, da sem jaz tujec, za Lakšmi bi verjetno težje določil kraj, deželo rojstva, prijazno naju je pozdravil in naju povabil, naj stopiva v hišo. Vprašal sem ga, ali lahko vstopi tudi Lakšmi, in ne da bi za hip pomislil, je prikimal. V notranjosti samostana je kraljevala tišina, stopala sva za njim, peljal naju je na skromen vrt, kjer je raslo nekaj dreves, krog njih so se vrstile lepo negovane grede sočivja. Pokazal nama je, naj sedeva na klop, in dejal, da se takoj vrne. Že je bil nazaj z vrčem sveže vode, v kateri so bile namočene neke dišavnice.

Povprašal me je, kaj me je prineslo v Kollam, in pojasnil sem mu, da že več kot tri mesece plujemo s portugalsko ladjo *Santa Lucia* ob malabarski obali in trgujemo. Vaš presvetli kralj João II. je mogočen vladar, je odvrnil. Četudi nam je dal vedeti, da našega reda ne bo mogel varovati ne pred hindujci ne pred muslimani. In tudi ne pred jezo svetega očeta v Rimu, saj smo nestorijanci, nad katerimi je bila izrečena anatema: za sveto katoliško cerkev, kot tudi za carigrajskega patriarha smo heretiki, ker se ravnamo po zapovedih našega ustanovitelja sv. Nestorija.

Nato je precej obširno pojasnil, kakšen je položaj Vzhodne asirske cerkve, poznane tudi pod imenom Cerkev mučenikov. Tu vlada verska strpnost, je dejal, zato smo že pred stoletji ustanovili redovno skupnost, zgradili samostan in ga poimenovali po sv. Tomažu, ki je, četudi je njegovo ime tudi Nejeverni Tomaž, saj ni verjel v Jezusovo vstajenje, zrno krščanske vere zanesel vse do zahodnih indijskih obal.

Lakšmi je dremala, verjetno še vedno užaljena, sam pa sem s težavo sledil menihovi gostobesednosti. Nenadoma me je zgrabil za roko, vzkliznil: "*Imediatamente!*", in že ga ni bilo. Popil sem nekaj vode in nenavadni,

a prijetni okusi so napolnili moja usta, tekočina je poplaknila požiralnik. Ah, kako prija, sem pomislil. Menih je bil že nazaj. V rokah je držal neko knjigo in mi jo molel pod nos. Knjiga je imela naslov *Mirabilia Descripta*, njen avtor je bil pater Jordanus.

To morate prebrati, mladi popotnik, je prepoln navdušenja govoril. Napisana je v latinščini, sem dejal, latinsko pa ne znam. Ah, škoda, velika škoda, je rekel menih. To je zelo pomembno delo našega sobrata in škofa katalanskega. In knjigo je napisal, pomislite!, tam okoli leta 1330. In o čem piše spoštovani pater Jordanus? To je eden prvih potopisov, ki so posvečeni raziskovanju Indije, in to v latinščini, ne pozabite tega, mladi popotnik! V knjigi popisuje vsa čudesa te prelepe dežele. Vam lahko preberem vsaj nekaj odlomkov? Seveda, z veseljem.

Kar na slepo je odprl knjigo. Peto poglavje opisuje tako imenovano Veliko Indijo, saj Jordanus pozna tudi Malo Indijo, njene ljudi in živali. Poslušajte, kako je opisal slona. Saj kako bi ga pa lahko drugače, če dotlej te živali še ni videl!

Tu so živali bolj ali manj podobne tistim, živečim v Mali Indiji, razen slonov, ki jih je tu resnično veliko. Te živali so čudovite, so večje, močnejše in mogočnejše od katere koli druge živali. Imajo veliko glavo, majhne oči, manjše kot konji, ušesa kot sove ali netopirji krila, z rilcem, ki jim raste neposredno z vrha glave, dosežejo tla, najbolj imponantna sta okla, tako po obsegu kot dolžini, sta pravzaprav zoba, rastoča iz zgornje čeljusti. Te živali so zelo ubogljive, vse, kar se jim ukaže, storijo. Njihovi vodniki rečejo le: Stori to, in že storijo. Sploh niso surova, ampak zelo razumna bitja. Imajo ogromne noge, s šestimi parklji, tako kot govedo ali, še boljše, kot kamele. Te živali lahko na svojem hrbtu nosijo, s pomočjo iz tankih debel zgrajenih zabojev, imenovanih hauda, tudi do trideset ljudi; a kljub temu je to ena najnežnejših živali, ki pa jo uporabljajo celo v bojnih spopadih. Ena teh živali lahko nadomesti več kot tisoč petsto vojščakov. Na okle jim pritrldijo ostra rezila ali železne kije, s katerimi tolčejo vse naokrog. Najbolj zastrašujoča moč teh živali se pokaže prav v bojnih spopadih.

Ali avtor piše tudi o čem drugem ali samo o slonih, vprašam. Ah, seveda, tudi o drugih živalih, ptičem posveča veliko pozornosti. O ljudeh tudi? Ah, seveda, kako naj bi ne pisal o Božjih otrocih, četudi so temnopolti. In kaj piše? Piše, da so temnopolti ljudje, tako moški kot ženske, zelo lepi; lepši kot belopolti. Ne pozabi pa omeniti, koliko je tu "prazne vere", s čimer misli vse tiste, za katere uporabljamo tudi besedo pogani. To so malikovalci najrazličnejših idolov. Skoraj vsak predmet ali naravni pojav lahko postane idol, predmet čaščenja. Vendar to ne velja za muslimane, mar ne? Ah, seveda ne. Predvsem domišljija hindujcev je še na tako nizki

stopnji, da so si izmislili nešteto božanstev, ki niso prava božanstva, ampak le podobe, idoli, h katerim molijo in jim darujejo darove. Tudi budisti ne zaostajajo za njimi.

Menih bi verjetno še naprej razpredal o tukajšnjih navadah in običajih, pri čemer je vse videl osvetljeno z lučjo svoje vere – ne v Jezusa, ampak v njegovega “dvojčka” apostola Tomaža, če ga ne bi prekinil z naslednjim vprašanjem.

Na začetku ste omenili opis slona, kot ga podaja Jordanus ... Seveda, saj se mi je zdel nadvse nazoren primer, kako človek zaznava nekaj, česar dotlej še ni videl. In ravno slon, sem vskočil, je eno od pomembnih hindujskih božanstev ... Ah seveda, mislite božanstvo, ki je predstavljeno v podobi slona in mu rečejo Ganeš. Da, Ganeš, sem vzkliknil. Ganeš je bog uspeha, eno najpomembnejših hindujskih božanstev, sin Šive in Parvati.

Nad mesto, nad samostan, nad vrt se je spuščal mrak. Čas dneva, ko sem postal igrača različnih fantazij, sanjarij ... Lakšmi se je dvignila, se podrgnila ob moje noge in me tako opozorila, da je čas za odhod. Prijaznemu menihu sem se zahvalil za prijeten pogovor, bolj samogovor, ki mi ga je naklonil, on pa je odvrnil, da je res škoda, da ne znam latinsko, saj bi mi z veseljem posodil Jordanusovo knjigo. Žal, sem odgovoril, tudi če bi znal latinsko, bo naša ladja verjetno že jutri odplula naprej proti jugozahodu. Vas lahko vprašam, kakšno je vaše ime? Sem Tomaž, je odvrnil in se skrivnostno nasmehnil. Tedaj so se oglasile ptice. Od kdo ve kod so priletele, sedle v skromno vejevje dreves na samostanskem dvorišču in začele svojo večerno pesem.

Poslušajte jih, prisluhnite njihovi večerni molitvi, je dejal menih Tomaž. In res, ptičje petje je bilo glasba, ki je dotlej še nisem slišal. Moralo je biti več kot glasba, ki jo pernata bitja nosijo v sebi. Morda je bila res molitev. Saj, sem pomisli, kako je že rekel tisti jezuit: ptič poje, ker ima pesem. Ne le to: ptič poje, ker časti stvarstvo, zemljo in nebo.

Tako je, je dejal menih Tomaž, četudi svoje misli nisem izrekel.
Ptiči so peli večerno molitev.

*Med nebom in zemljo,
med oblaki in rekami,
med nébesom in morji
življenje slavi zmago,
temo odganja in ne beži
pred preizkušnjami ...*

*Med nebom in zemljo
naj vlada dobrota in ljubezen,
ptič naj gnezdi v tvojem srcu,
vseprežemajoči, čudoviti
harmoniji vsemirja ...*

108. dan

Naj verjamem Marxu, da sem zato, ker sem človek kot “predmetno čutno bitje”, tudi trpeče bitje in zato, ker to trpljenje občutim, tudi strastno bitje? V teh mesecih, ko na *Santa Lucii* plovem ob zahodni indijski obali in je meni edino zvesto bitje Lakšmi, sem se skušal odvaditi trpljenja, tako kot se poskušam od časa do časa odvaditi alkohola, a mi nikdar ne uspe ... Mar človeka alkohol zasvoji bolj kot trpljenje? Povprašaj tistega, ki, potopljen v trpljenje in bolečine, odhaja proti koncu sveta, pluje h koncu svojega življenja. On ti bo povedal, da ni zdravila – in kdo je še rekel, da je alkohol zdravilo –, ki bi lahko potolažilo, odgnalo trpljenje. Ker trpljenje ni le trpljenje telesa, ni rana, ki se je ne da pozdraviti, kar raste in raste od znotraj navzven, da se končno prebije skozi meso, mišice in kožo na plan, vsa omotična od boja, se vzpne k tvojemu obrazu, te pogleda v oči in te poljubi ...

Mar ni ravno obratno? Da strast povzroča trpljenje? Saj kako naj ukrotim strast – do alkohola ali do tebe, od katere sem zbežal?! Tu na podcelini se je rodil Prebujeni in svoj nauk posvetil trpljenju, spoznavanju trpljenja in zmage nad njim. Najprej se odpovej svojim strastem (in željam), potem boš našel pot do kraja, kjer si se prvič srečal s trpljenjem. Ko si prvič začutil bolečino, ki ni bila fizična, ker se je naselila v tistem delu tebe, ki ga imenujejo duša. Se še spominjaš kraja, poti do tam, kjer te je obšlo spoznanje, da si, ko se spopadaš s trpljenjem, sam in vedno le sam?

Kdo je ob tebi, ko te napade mrzlica strasti? Je tista, ki je posadila v tebi eno samo samcato zrno, iz katerega je naprej vzkliklo hrepenenje, nato želja po njenem telesu, razcvetajoča se vse bolj in bolj v strast, ki je ne moreš potešiti, pomiriti ... Ne moreš se z njo opiti, da bi tvoji čuti najprej nabrekli in postali (preveč) občutljivi, že naslednji hip, po še nekaj kozarcih, pa bi jih napadla otopelost: toplota, ki bi se razlila po tvojem telesu, ogrela vse notranje organe, uspavala čuječnost in te zazibala v sladko pozabo ... četudi še ne bi klonil in bi bil še vedno sposoben, da vstaneš od mize in se odpraviš tja, kjer si doma.

In kje sem doma? Kje sem bil doma? Zdaj ne iščem več doma, potujem, iščem potešitev koprnenja po novih pokrajinah, otokih, bregovih, obalah ... oblakih, valovih, brezdanjih morskih globinah ... Vsega si želim moje oči, le da bi ne videle več samih sebe.

Kaj pa strast do pisanja, me nenadoma prešine. Kakšne vrste strast je to? Je bolezen, skribomanija? Je terapija? Slednje bolj kot prejšnje. In kako bi lahko označil svoje pisanje v zadnjih letih? Je bilo le napor, da strast do Tebe prevedem v besede in iz njih naredim pesem: vsak dan eno, včasih celo tri. Kako slepo (saj strast naj bi bila slepa!) sem verjel, zaupal besedam, da bodo zmogle ohraniti nezmernost najine ljubezni, s katero sva blagoslavljala jaso in gozd. Pisal in pisal in ti si jih brala, pesmi, in rekla, da so to najini otroci ... Edino zdravilo, kaj alkohol!, so bile pesmi, zdaj zbrane v štirih knjigah, natisnjenih v le dveh izvodih. Biti pesnik, to je vse. Biti znan pesnik je nič, ponovim za Emily Dickinson.

Lakšmi leži ob meni. Veter napenja jadra. Tik pred svitom je. Na palubi tišina. Valovi nežno šepetajo, gledam vzhodno nebo in čakam, da se rana razpre, da zakrvavi nov dan ... Rana je prostor, kjer svetloba stopi vate, je rekel Rumi. Bodi rana, ne boj se bolečine ne trpljenja. Naj strast zaduha s polnimi pljuči, da te kisik preplavi, da se ti zamegli od mogočnega vdih, vdih, kot je bil tvoj prvi vdih-krik ob rojstvu.

109. dan

Bitka je bila strašna. Bitka za Colachel, za mesto, ki ga je Vasco da Gama imenoval Colachi. Bitka v petek, 10. avgusta 1741, je divjala med kraljem Marthanda Varmo (ta je vladal med letoma 1729 in 1758) in Nizozemci, ki so že ustanovili Nizozemsko vzhodnoindijsko družbo in si začeli vse bolj roparsko prisvajati dobrine. Nizozemce je vodil admiral Evstahij De Lannoy. A Nizozemci so se ušteli, saj je vojska kralja Marthanda Varma nepričakovano napadla Nizozemce s severne strani, in kljub težki artileriji, ki je bruhalo ogenj in krogle z nizozemskih karavel, je kraljeva vojska zajela kar osemindvajset visokih nizozemskih častnikov, med njimi tudi admirala De Lennoya.

Kljub tej začetni sreči, ki je nakazovala, da so kraljeve sile močnejše in spretnejše v bojevanju kot nizozemske, je na obeh straneh padlo mnogo vojakov. Z vojaki so umirali tudi konji in marsikaterega bojnega slona je zadela topovska kroglja. Ko je kralj Marthanda Varma videl razmesarjene

glave in trupe svojih slonov, ga je popadel tak bes, da so mu dobesedno švigali plameni iz ust. Pogum, ki je mejil na norost, je poganjal tako ene kot druge vojščake. Nizozemci sploh niso vedeli, da so bili njihovi častniki z admiralom na čelu zajeti, zato so se brezglavo prepuščali sulicam, mečem in mušketam vojščakov kralja Marthande Varne. Še pred koncem dneva, sonce se je komaj dotaknilo Arabskega morja in tlakovalo utvarno zlato cesto čez morsko brezmejnost, so bili Nizozemci prisiljeni položiti orožje. Admiral de Lennoy je nagovoril svojo poraženo vojsko in jo blagoslovil z besedami: “Bog je vedno na naši strani, a tu vladajo drugi bogovi.”

Kralj Marthanda Varma je bil pogumen, a razumen vladar. Usmrtiti je dal vse nizozemske visoke častnike, admiralu de Lennoyu pa je podaril življenje pod pogojem, da mu bo naslednji dve desetletji služil. Admiralu ni preostalo drugega, četudi je nečastno izgubil bitko, s čimer je bilo tudi konec prevlade Nizozemske vzhodnoindijske družbe in njenega pohlepnega trgovanja na južnem delu Malabarja, kot da se je kralju za izkazano milost zahvalil. Vestno je služil kralju in ta mu je kmalu podelil častni naslov *Valiya kappitham*. Kralj Marthanda Varma je s tem še dodatno ponižal nizozemskega admirala, čigar zasluga je bila, da se je končala prevlada Nizozemcev v zahodni Indiji.

V čast zmagi so v mestu Colachel postavili stolp, visok nekaj več kot pet metrov (natančno 18 centimetrov več), s premerom meter in 20 centimetrov. Vrh stolpa je oblikovan v polkupolo školjkaste oblike. Na njem je napis: *V spomin vsem v bitki padlim sobratom.*

Zakaj se kaj tako sramotnega ni dogodilo Portugalcem? Ker so že skoraj stoletje poprej morali svojo nadvlado na tem delu indijske podceline prepustiti Nizozemcem.

Portugalci so bili hudo prizadeti. Njihovo Vzhodno cesarstvo se je raztezalo šest tisoč milj v dolžini od Rdečega morja do Dišavskih otokov. Imeli so postojanke v bližini Adena, v Perzijskem zalivu, na Cejlonu, na mnogih krajih ob indijski obali in po vseh vzhodnih otokih in na Malajskem polotoku. Malo po malo so izgubljali svoje Vzhodno cesarstvo. Mesto za mesto, nasebino za nasebino so jim prevzemali Angleži in Nizozemci. (...) Ostalo je samo še nekaj manjših položajev v Indiji in drugod. Med temi je bila najpomembnejša Goa v zahodni Indiji; Portugalci so še zmerom tam in Goa tvori del portugalske republike, ki je bila ustanovljena pred nekaj leti. Veliki Akbar je poskušal vzeti Goo Portugalcem, toda celo njemu je to spodletelo.¹

¹ Jawaharlal Nehru: *Utrinki iz svetovne zgodovine*, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1959.

110. dan

Tam že cvetijo kostanji, belo in rožnato, in španski bezeg in glicinije ... pomlad je, bliža se praznik dela. Tu pa bo vsak čas nastopilo obdobje monsun. Vrvi ječijo kot žival, ki se je ujela v past. Valovi dolgi, plovba vse bolj spominja na jezdenje Bukefala. Jadra napeta kot trebuhu debeluhov, veter vesel, ker se mu vse priklanja in uklanja.

Bili so mladi dnevi mojega življenja. Nič nisem vedel o življenju, le občudoval sem ga, ljubil kot sonce ljubi morje. Hodil sem na obalo, da sem zrl v morje, v katerem se je kopalo sonce. Ura je pet, pol šestih, sence so že dolge in kmalu bo stopil nanje mrak in si jih vzela. Dolg lesen pomol se je kot jezik stegoval v sončavo, vse bolj milo in materinsko. Če je poldan oče, je mati večer. Nisem mislil na nič, le glasbo, napolnjujočo zaliv, sem lovil, jo pil. Na praznem nebu sem videl zlata kraljestva in tja sem si želel; se vkrcati na ladjo in pluti do konca sveta.

Mar moramo res preživeti večji del svojega življenja v senci dogodka, ki se še ni zgodil in niti ne vemo, ali se bo sploh kdaj zgodil. Tako nekako se je spraševal simbolistični pesnik. Jaz pa sem si želel biti njegov mlajši brat. In zdaj plovem v neznanu in pričakujem, da se bo končno – zgodilo. Da bo Dogodek prišel in me vzel vase, da bom del njega. A to zagotovo ni Dogodek, o katerem sanjajoč razpravljajo teologi: vrnitev Njega, ki so ga nekoč imenovali Maziljeni, Mesija. Dogodek, ki mu bom priča, ki bom vstopil vanj, kot bi se vrnil v maternico, je – zdaj to že vem – moje potovanje k zahodnim indijskim obalam. V meni je veliko pričakovanje, četudi si rekla *brez pričakovanj* in pozneje še, da *pričakovanje ubija*. Da, morda res, a jaz si želim, da bi me, če me že kaj mora, pokončalo prav pričakovanje.

Gledam nebo, jadra, vrvi, ki cvilijo, Lakšmi, ležečo ob meni, in njena ušesa, ki so nenehno na preži. Čuječnost je tisto, čemur nekateri pravijo pasja narava. Od časa do časa na palubo špricne voda in naju blagoslovi, na nama se suši sol, morje, ki ni moglo nazaj na nebo. Posuta s kristali kot nočno nebo z zvezdami, kot hrbet sušnja, ki je od jutra do večera sklonjen na riževem polju. Z nogami v toplem blatu, z glavo pod brezdanim nebesom. Prispodoba življenja, ki je samó življenje, golo življenje, hoja od rojstva proti smrti. Muka. Brez pričakovanj, sanj, hrepenenja. Mar res? Je mar res suženj, ki dela na gospodarjevih riževih poljih brez vseh želj? Si opoldan, ko je sonce še bolj neusmiljeno kot njegov gospodar, ne želi vrča hladne vode? Si mar v poznem popoldnevu ne želi, da bi ga objela dobrodejna senca in ohladila njegovo razgreto kri, podivjano srce in poživila njegov otopeli um?

Vem, некоč, v mladih dneh svojega življenja tega nisem vedel, ta podcelina, ob obalah katere plujemo že mesece, je prepolna takih brezpravnih sužnjev, ki se jim reče šudre, ljudje, običajno temnopolti, predvsem pripadniki nekdanjih Dravidov, ki so jih Arijci, ko so s severa planili na podcelino, zaslužnili in jim zavladali. Zatorej je svoboda, moja svoboda, ki sem se zanjo odločil v trenutku, ko sem se vkrcal na *Santa Lucio*, ukradena. Svoboda, ki sem si jo vzel, ne da bi pomislil, koliko sužnjev se sklanja nad svoje težaško, ubijajoče delo, da bom jaz lahko pojedel skodelico riža. In vsa trgovina, ki se je začela z vplutjem portugalskih ladij v pristanišča vzdolž Malabarja, je svoboda, ki jo je bilo mogoče izmeriti z dobičkom, s katerim so v evropskih mestih prodajali dragocene začimbe, dišave, svilo, muslin, les, slonovino in tigrove kože.

Sedim na obali, sonce je utonilo v morju, morje je utonilo v zgodnji sen, vse temnejše, jaz še vedno živim v glasbi, ki mi pripoveduje o davnih cesarstvih, zdaj že stoletja mrtvih, a še vedno se v njihovih ruševinah svetlikajo slepi biseri. *Crying like a fire in the sun...*

Kot pravi modrec: *Vsako bitje pogojujejo njegova lastna dejanja, vsako bitje podeduje posledice svojih dejanj: dejanja so izvor vseh bitij, dejanja jih določajo in jim sledijo. Po dejanjih se bitja razlikujejo, zaradi svojih dejanj so bitja nizkotna ali plemenita.*²

Sem se kdaj vprašal, sem nizkoten ali plemenit človek? Ne eno ne drugo, bi takoj rekel, ne da bi kaj dosti razmišljal. Ne da bi razmislil, kaj pomeni biti nizkoten in kaj plemenit. Sem se zdaj, ko sem tako daleč od tam, kjer naj bi bil doma, sposoben spopasti s takim vprašanjem? Moral bi se, a si ne ... upam? Si ne upam priznati, kaj sem? Je to posledica zmedene nevednosti, ki sem ji dopustil, da se je udomačila v meni?

Se vprašam: Si kdaj storil kakšno plemenito dejanje? Nič teorije, samo praksa. Molčim. Niti ne razmišljam, saj če bi lahko odgovoril, bi odgovoril. Je dobrota plemenita? Sem bil dober človek, ko sem bitju, ki ga je pohabila gobavost, daroval kovanec? Je bilo to plemenito dejanje? Le kaj bo ubogo bitje počelo s kovancem? Mu bo kdo zanj kupil skledo tople juhe? Mu bo kdo ta kovanec ukradel, rekoč da mu gre iskat skodelo tople juhe? Kako naj bom dober, če ne verjamem, da so ljudje dobri? Ni bilo enega samega modrega moža, ki bi ne povedal, zapisal, kaj je zanj plemenitost? Goethe je rekel, da plemenit človek privlači plemenite ljudi ...

A kako ve, da se krog njega ne zbira sodrga, ker ga hoče izrabiti? Saj je vendar plemenit, torej ni preračunljiv in je pripravljen darovati, ne da bi

² *Vprašanja kralja Milinde: O Buddhovem nauku*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990.

zato pričakoval plačilo, zahvalo, hvaležnost. Tit Andronik pa je izrekel znamenite besede: Milost je najočitnejši znak plemenitosti.

Po tej poti ne bom prišel nikamor, sklenem. Počoham Lakšmi, ki polize mojo roko, na njej so se nabrali vsi mogoči vonji, okusi in sledi mojih roko-
vanj na plovbi proti jugozahodu. Nisem se veliko umival, le čemu! Veter, valovi in sol so opravili svoje in počasi smo bili vsi na *Santa Lucii* oblečeni v enak vonj. Koža temni, skoraj je že podobna usnju. Lasje, brada in nohti rastejo ... Ko se bomo zasedrali v prvem pristanišču, to bi moralo biti mesto Thiruvananthapuram, pozneje poimenovano Trivandrum, Mesto gospoda Anante, kjer si naš kapitan dos Saramago obeta, da bo končno lahko nakupil tudi nekaj slonovine, stopim do brivca in se napotim v kopališče, da se znebim znamenj dolgega potovanja, otožnosti, misli nanjo ...